

ฝรั่งเศสกับผลกระทบต่อกัมพูชาและเวียดนาม

ปัจจัยต่าง ๆ หลายประการที่ประกอบกันขึ้นเป็นปัญหาชายแดนกัมพูชา-เวียดนาม ส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากนโยบายอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยเฉพาะการนำรูปแบบของ "รัฐ" ตามแนวความคิดทางตะวันตก เช่นการมีเส้นเขตแดนที่แน่นอนและการจัดตั้งระบบ การปกครองที่ศูนย์กลางมีอำนาจครอบคลุมดินแดนทั้งหมดอย่างมั่นคงและเด็ดขาดไปปรับ ใช้อำนาจในอินโดจีน ซึ่งไม่เคยให้ความสำคัญกับการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่าง อาณาจักรต่าง ๆ มาก่อน ฝรั่งเศสได้ริเริ่มกำหนดเส้นเขตแดนขึ้นเพื่อประโยชน์ในการ แบ่งส่วนการปกครองต่าง ๆ ออกจากกันให้แน่ชัด ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะเส้น เขตแดนเหล่านั้นกำหนดขึ้นด้วยความพอใจของเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสที่มีใคำเนียงถึงสภาพ ความเป็นจริงของบริเวณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกษัตริย์เขมรก็พยายามประท้วงตลอดมา เมื่อฝรั่งเศสตกลงใจมอบแคว้นโคชินจีนให้แก่เวียดนาม ปัญหาต่าง ๆ จึงสับทอมา เป็นความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับเวียดนามในปัจจุบัน

ชาวตะวันตกเข้าไปในอินโดจีนเป็นครั้งแรกในคอนตันศตวรรษที่ ๒๒ เพื่อ ทำการค้าและเผยแพรศาสนาคริสต์เตียน แต่ในศตวรรษที่ ๒๓ การค้าของชาวตะวันตก ในแถบนี้ลดความสำคัญลงมาก ความสนใจและผลประโยชน์ที่ชาวตะวันตกได้รับน้อยกว่า ภูมิภาคอื่น อีกทั้งไม่สามารถค้าขายแข่งกับชาวจีนได้ ส่วนงานการสอนศาสนาที่ประสบ ความสำเร็จไม่มากนัก ตอนปลายศตวรรษที่ ๒๓ นั้น มีชาวเวียดนามที่เปลี่ยนศาสนา เป็นคริสเตียนแล้วประมาณสามแสนคน^๑

^๑ Donald Lancaster, The Emancipation of French Indochina (London: Oxford University Press, 1961), p.27.

ในส่วนของฝรั่งเศส จุดสนใจอยู่ที่การเผยแพร่ศาสนา มากกว่าการค้าขาย คณะนักสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสได้เดินทางเข้าไปในแคว้นตังเกี๋ยตั้งแต่กลางศตวรรษที่ ๑๒ แล้ว ในปี ๑๖๐๒ (ค.ศ. ๑๖๕๔) มีการจัดตั้ง Société des Missions Etrangères ขึ้นที่ปารีส เพื่อสนับสนุนการเผยแพร่ศาสนาในดินแดนต่าง ๆ นอกทวีปยุโรป ซึ่งต่อมาได้จัดตั้งสำนักงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นที่อยุธยาเป็นแห่งแรกในปี ๑๖๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการขยายการค้าและงานออกไปยังประเทศอื่น ๆ ใกล้เคียง สำนักงานนี้ส่งคณะนักสอนศาสนาเข้าไปในเวียดนามเป็นคณะแรกในปี ๑๖๐๖ (ค.ศ. ๑๖๖๓)

การที่ชาวฝรั่งเศสเข้าไปอยู่ในเวียดนามได้กระตุ้นให้รัฐบาลฝรั่งเศสเพิ่มความสนใจในการจะพัฒนาการค้าและความสัมพันธ์ทางการ เมืองกับเวียดนามมากขึ้น แต่ก็มีอุปสรรคอยู่มากจากความไม่ไว้วางใจชาวตะวันตกของพวกขุนนางชววน อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสพยายามดำเนินการจนประสบความสำเร็จในการจัดตั้งสำนักงานของ Société ในเวียดนามขึ้นที่ฮาเทียนเมื่อปี ๑๖๑๐ (ค.ศ. ๑๖๖๗) ในขณะที่การค้ายังคงค่อนข้างจำกัดอยู่ที่ราบปากแม่น้ำโขง เป็นส่วนใหญ่

ในระหว่างการปราบกบฏและรวมประเทศของจักรพรรดิยาลองในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๕ ฝรั่งเศสได้เข้าไปมีส่วนช่วยเหลืออยู่ในนอย โดยการชักนำของบาทหลวงปีนโย (Bishop Pigneau)^๑ เป็นผลให้ศาสนจักรของฝรั่งเศสในเวียดนามในสมัยนั้นมีอิทธิพลเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่จักรพรรดิยาลองก็พยายามจำกัดไม่ให้อิทธิพลฝรั่งเศสมีมากเกินไป นอกจากนั้น ยังสนับสนุนให้มีการติดต่อกับชาวตะวันตกมากขึ้น^๒ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะได้มีโอกาสทำความรู้จักคุ้นเคยกับชาวตะวันตกมากขึ้นในระหว่างที่ฝรั่งเศสส่งทหารไปช่วยปราบกบฏ ซึ่งช่วยให้พวกกบฏชาวตะวันตกน้อยลง และอีกส่วนหนึ่งคงจะต้องการถ่วงดุลย์อิทธิพลของฝรั่งเศสด้วย

^๑ Osborne, The French Presence in Cochinchina & Cambodia . . ., p.25.

^๒ D.J.M. Tate, The Making of Modern South-East Asia, vol.I: The European Conquest (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1971), p.444.

แต่ต่อมาจักรพรรดิมีนหันทางใต้เปลี่ยนแปลงนโยบายไปอย่างสิ้นเชิง โดยเห็นว่าบาทหลวงชาวยุโรปในเวียดนามเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ประกอบกับในปีแรกของรัชกาล (๒๓๖๓-ค.ศ. ๑๘๒๐) ชาวฝรั่งเศสพยายามที่จะขอเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับเว ต่อมาในปี ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๕) ก็มีคณะสอนศาสนาฝรั่งเศสได้ลักลอบเข้าไปในเวียดนามที่คานัง ทำให้เกิดการประกาศต่อต้านศาสนาคริสต์เป็นครั้งแรกว่า "ศาสนาอันวิปลาสของชาวยุโรปได้ชักจูงจิตใจของประชาชนไปในทางชั่ว"^๑ และในปี ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๖) จักรพรรดิมีนหันทางก็ปฏิเสธที่จะเปิดความสัมพันธ์ในระดับสูงสุดกับฝรั่งเศส^๒ ในปี ๒๓๗๖ (ค.ศ. ๑๘๓๓) เกิดกบฏขึ้นในโคชินจีน และชาวคริสต์ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ดังนั้นในปี ๒๓๗๘ (ค.ศ. ๑๘๓๕) เมื่อปราบพวกกบฏเสร็จแล้ว จักรพรรดิจึงประกาศให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาอกกฎหมาย และการประกอบศาสนกิจเป็นความผิดมีโทษถึงประหารชีวิต

ตลอดระยะเวลาประมาณสามสิบปีภายหลังรัชกาลจักรพรรดิยอดง ได้เกิดกบฏขึ้นบ่อยครั้งในภาคต่าง ๆ ของเวียดนาม และชาวคริสต์ก็มักถูกกล่าวหาว่ามีส่วนรวมอยู่เสมอ ทำให้เกิดการต่อต้านชาวคริสต์เป็นอย่างมาก ขุนชนชาวคริสต์ถูกทำร้าย ทรัพย์สินถูกยึด ชาวคริสต์นับพันถูกฆ่าตาย ชาวยุโรปโดยเฉพาะชาวฝรั่งเศสจำนวนมากถูกจับกุมทำร้าย เพราะเวียดนามกลัวว่าชาวยุโรปจะเข้าแทรกแซง เพื่อช่วยพวกกบฏและชาวคริสต์ ศาสนจักรฝรั่งเศสจึงพยายามกดดันให้รัฐบาลฝรั่งเศสดำเนินการช่วยเหลือคณะสอนศาสนาฝรั่งเศสในเวียดนาม ฝรั่งเศสส่งเรือรบไปยังคานังหลายครั้ง เพื่อบังคับให้เวียดนามปลดปล่อยบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่จับกุมไว้ รวมทั้งให้เวียดนามรับประกันความปลอดภัยของกษัตริย์ฝรั่งเศส และยังเสนอให้มีการทำสนธิสัญญามิตรภาพ การค้า และการเดินเรือ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการ

^๑ Ibid., p.445.

^๒ Ibid., p.463.

ประกันเสรีภาพในการประกอบศาสนกิจของชาวคริสต์เถียนในเวียดนาม แม้ว่าครั้งแรก ๆ จะได้อผลดี แต่ในปี ๒๓๘๐ (ค.ศ. ๑๘๘๓) ก็เกิดปะทะกันเป็นครั้งแรกโดยเรือรบฝรั่งเศส ได้โจมตีเรือรบเวียดนามและเมืองคานังอย่างหนักก่อนที่จะเดินทางออกไป และเรือรบฝรั่งเศสได้ระดมยิงเมืองคานัง เป็นครั้งที่สองในปี ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๙๑) ในปีต่อมา หลุยส์ ชาร์ลส เดอ มงติญี (Louis Charles de Montigny) กงสุลฝรั่งเศส ประจำกรุงเทพฯ เดินทางไปเวียดนามเพื่อประท้วงการกระทำของเวียดนามและหาทางเจรจาสงบศึกปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้จึงเดินทางกลับออกไป การที่ฝรั่งเศสมีคัมภีร์ปฏิญาณอย่างจริงจังนอกจากการส่งเรือรบและเจ้าหน้าที่ไปแจ้งว่ารัฐบาลฝรั่งเศสไม่พอใจและขอประท้วงการปฏิบัติของรัฐบาลเวียดนามต่อชาวฝรั่งเศสที่เขาไปสอนศาสนาในเวียดนาม และแม้ว่าเรือรบฝรั่งเศสจะสร้างความเสียหายแก่เวียดนามบ้าง แต่ก็มิได้ทำอะไรมากกว่านั้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เวียดนามเห็นว่าฝรั่งเศสมีไถ่อย่างหนักหน่วงที่คิดกันไว้ การกวาดล้างชาวคริสต์เถียนจึงดำเนินต่อไป

ส่วนในฝรั่งเศส หลุยส์ นโปเลียน (Louis Napoleon) สถาปนาจักรวรรดิฝรั่งเศสที่สองในปี ๒๓๙๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒) และรู้สึกถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้าร่วมในกระบวนการล่าอาณานิคมกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรปอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยิ่งใหญ่ให้แก่จักรวรรดิต่อไป นอกจากนั้น บรรดานักการค้าและนักธุรกิจก็ปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมกับมหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ ในการแสวงประโยชน์จากการค้าขายกับตลาดการค้าอันกว้างขวางทางตะวันออกโดยเฉพาะจีน คนเหล่านี้สนับสนุนให้รัฐบาลฝรั่งเศสแข่งขันกับอังกฤษในการหาทางเปิดเส้นทางการค้าทางบกจากแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังจีนภาคใต้และภาคตะวันตก ส่วนศาสนจักรฝรั่งเศสก็ใช้อิทธิพลกดดันให้รัฐบาลดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อช่วยเหลือคณะสอนศาสนาและชาวคริสต์เถียนจากการก่อกวนร้ายของรัฐบาลเวียดนาม ผลประโยชน์ที่สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันนี้ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวสองประการ^๑ ที่มีผลอย่างสำคัญต่อเวียดนาม

^๑ Osborne, The French Presence in Cochinchina & Cambodia

ประการแรก ฝรั่งเศสเข้าร่วมกับอังกฤษในปี ๒๕๐๐ (ค.ศ. ๑๘๕๗) ในการแสดงอำนาจเพื่อยืนยันฐานะของมหาอำนาจยุโรปในการติดต่อสัมพันธ์กับจีน เนื่องจากไคมีเหตุการณ์หลายอย่างที่สร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลจีนกับนักการค้าและคณะศาสนาชาวยุโรปในจีน มหาอำนาจยุโรปตกลงใจใช้กำลังทหารเข้าบังคับให้จีนต้องยอมรับการแก้ไขความขัดแย้งตามความต้องการของตน และรัฐบาลฝรั่งเศสก็ตัดสินใจส่งทหารไปรวมในการทำสงครามกับจีนในครั้งนี้นี้ด้วย

ประการที่สอง ในระหว่างที่กองทหารฝรั่งเศสกำลังทำสงครามอยู่ในจีนนั้น รัฐบาลฝรั่งเศสได้พิจารณาอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่งในปัญหาการแทรกแซงเวียดนาม และเพื่อเหตุผลทางศาสนา การค้า และเกียรติยศของจักรวรรดิ จึงได้ตกลงใจที่จะสถาปนาระบบ "อารักขา" ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้นในอาณาจักรเวียดนามทั้งหมด ซึ่งจะช่วยประกันผลประโยชน์ทุกอย่างของฝรั่งเศสในดินแดนนั้น^๑ การตกลงใจครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นความต้องการที่จะแก้ปัญหาในเวียดนามเพื่อผลประโยชน์ของฝรั่งเศสเอง มากกว่าเป็นผลโดยตรงจากการปฏิบัติของรัฐบาลเวียดนามต่อชาวคริสเตียน นอกจากนี้ยังเกิดขึ้นในระหว่างที่มีกองทหารฝรั่งเศสอยู่ในภูมิภาคตะวันออกแล้วด้วย

ดังนั้น ในปี ๒๕๐๑ (ค.ศ. ๑๘๕๘) กองกำลังผสมฝรั่งเศส-สเปน^๒ ได้เข้าโจมตีและยึดเมืองคานังไว๋ และเตรียมที่จะเคลื่อนเข้าไปยังเว้เพื่อบีบบังคับให้รัฐบาลเวียดนามยอมจำนน นับเป็นการเริ่มต้นของสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนาม เวียดนามพยายามต้านทานอย่างเต็มที่ไม่ให้ฝรั่งเศสสามารถเข้าไปยังเว้ ผู้บัญชาการทหารฝรั่งเศสจึงเปลี่ยนใจที่จะเข้าโจมตีเพื่อยึดครองเวียดนามภาคใต้ก่อน เนื่องจากเป็นแหล่ง

^๑ เป็นข้อเสนอของคณะกรรมการเกี่ยวกับโคชินจีน (ซึ่งในกรณีนี้หมายความถึงเวียดนามทั้งหมด) ที่รัฐบาลฝรั่งเศสตั้งขึ้นเพื่อศึกษาปัญหา และรัฐบาลฝรั่งเศสก็เห็นด้วยกับข้อเสนอเหล่านั้น: Ibid., p.29.

^๒ สเปนเข้าร่วมด้วยเหตุผลทางศาสนา และมีกองทหารอยู่ในฟิลิปปินส์แล้วด้วย.

อาหารและทรัพยากรสำคัญ โดยเฉพาะไซงอนอันเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญและยัง
 เหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานของชาวยุโรปอีกด้วย ในปี ๒๔๐๒ (ค.ศ. ๑๘๕๘)
 ฝรั่งเศสย้ายลงไปทำสงครามในบริเวณไซงอนและแถบสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง
 สามารถยึดครองไซงอนกับมณฑลภาคตะวันออกของโคชินจีน^๑ ไว้ได้ในปี ๒๔๐๔
 (ค.ศ. ๑๘๖๑) ในปีต่อมา จักรพรรดิหวงทองลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศส
 ยอมรับอำนาจฝรั่งเศสเหนือมณฑลภาคตะวันออกของโคชินจีน และในที่สุด ฝรั่งเศส
 ยึดครองดินแดนโคชินจีนที่เหลือทั้งหมดในปี ๒๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗)

เมื่อฝรั่งเศสเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในทศวรรษ
 ที่ ๒๓๕๐ กัมพูชายังมีไคละหวังที่จะได้ดินแดนเขมรต่ำกลับคืนจากเวียดนาม
 เมื่อปี ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๒) นักกองคหวง กษัตริย์เขมรมีจดหมายถึงจักรพรรดิ
 หลุยส์ นโปเลียนแสดงความหวังว่าฝรั่งเศสจะช่วยนำดินแดนกัมพูชาที่ถูกเวียดนาม
 ยึดครองไปกลับคืนให้แก่อาณาจักรกัมพูชา แต่มิไคเสนอให้ฝรั่งเศสเขาไปครอบครอง
 ดินแดนเหล่านั้นแต่อย่างใด^๒ อย่างไรก็ตาม กัมพูชาก็ยินดีต้อนรับและให้ความช่วยเหลือ
 กองทหารฝรั่งเศสในการทำสงครามกับเวียดนามในบริเวณเขมรต่ำ^๓ ยิ่งไปกว่านั้น
 นักกองคหวงยังได้เตรียมแผนการที่จะส่งกองทัพเข้าไปโจมตีและยึดดินแดนบางส่วนใน

^๑ เบียนหัว ยาคินห์ และมายโท.

^๒ ในเรื่องนี้มีนักประวัติศาสตร์บางคน เช่น A. Leclere อ้างว่า
 นักกองคหวงขอให้ฝรั่งเศสเขา "คุ้มครอง" กัมพูชา แต่บางคน เช่น G. Meyniard
 กล่าวว่า นักกองคหวงมิไคปรารณาความสัมพันธ์ทางการ เมืองใด ๆ กับฝรั่งเศสใน
 ดัชนีที่คล้ายคลึงกับการเป็นรัฐในอารักขา: Osborne, The French Presence
in Cochinchina & Cambodia . . . , p. 28 and 296.

^๓ กัมพูชาส่งกองทหารไปช่วยฝรั่งเศสในการรบกับเวียดนามหลายครั้งนับแต่
 การโจมตีไซงอนในปี ๒๔๐๒ (ค.ศ. ๑๘๕๘): Roger M. Smith, Cambodia's
Foreign Policy (Ithaca: Cornell University Press, 1966), pp. 153-154.

บริเวณเขมรต่ำกลับคืนในระหว่างที่เวียคนามกำลังเผชิญกับการรุกรานของฝรั่งเศส
แต่ยังคงคงถึงแกพิราลัยเสียก่อนในปี ๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐) จึงเลิกแผนนี้^๑

สำหรับกัมพูชา สถานการณ์ทางการเมืองภายในกัมพูชาในตอนต้นทศวรรษ
ที่ ๒๔๐๐ สร้างความกังวลให้แก่เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสที่ไซงอนมาก ปี ๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐)
ที่พระเจ้านโรคมได้เป็นกษัตริย์นั้น ได้เกิดการกบฏขึ้น พระเจ้านโรคมต้องหนีมากรุงเทพฯ
บ้านเมืองวุ่นวายและมีโจรผู้ร้ายปล้นสะดมอยู่ทั่วไป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงช่วยให้พระเจ้านโรคมเดินทางกลับไปไคเมื่อต้นปี ๒๔๐๕ (ค.ศ. ๑๘๖๒) ในขณะนั้น
ฝรั่งเศสกำลังสนใจแม่น้ำโขงอย่างมาก เพราะหวังว่าจะสามารถใช้เป็นเส้นทางเดินเรือ
ติดต่อไปได้ถึงประเทศจีน เพื่อทำการค้าขายแข่งกับอังกฤษต่อไป การที่ไทยจะกลับมี
อำนาจเหนือกัมพูชาโดยลำพังอีกครั้งหนึ่งย่อมจะกระทบกระเทือนถึงการเดินเรือของ
ฝรั่งเศสขึ้นไปทางเหนือตามลำแม่น้ำโขงในอนาคต นอกจากนั้น อิทธิพลของอังกฤษใน
ราชสำนักไทยก็อาจจะเพิ่มพูนขึ้นทุกขณะ อังกฤษอาจจะแนะนำให้ไทยเข้าไปใช้อำนาจใน
กัมพูชาในทางที่เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสต้องสูญเสียผลประโยชน์ไปก็ได้ ยิ่งไปกว่านั้น
ฝรั่งเศสก็ยังมีปัญหาจากลุ่มชาญวนที่ต่อต้านฝรั่งเศสในโคชินจีนที่ได้รับการสนับสนุนและ
เข้าไปหลบซ่อนอยู่ในดินแดนกัมพูชา และอีกประการหนึ่ง เวียคนามเคยมีอำนาจเหนือ
กัมพูชา อำนาจดังกล่าวจึงเป็นมรดกตามกฎหมายที่ควรจะต้องทอดมาถึงฝรั่งเศสด้วย
ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงตกลงใจที่จะขยายอำนาจเข้าไปในกัมพูชา^๒

เมื่อต้นปี ๒๔๐๔ (ค.ศ. ๑๘๖๑) พลเรือเอกชาร์เนอร์ (Charner)
ผู้บัญชาการทหารฝรั่งเศสที่ไซงอนส่งเจ้าหน้าที่ไปแจ้งแก่พระเจ้านโรคมว่าฝรั่งเศส
ตกลงใจจะยึดครองโคชินจีนอย่างถาวร และปรารถนาจะช่วยกัมพูชารักษารักษาเอกราช

^๑ Osborne, The French Presence in Cochinchina & Cambodia

ซึ่งพระเจ้าบรมโกศตอบว่า ราชอาณาจักรกัมพูชาดำรงอยู่ด้วยความช่วยเหลือของไทยให้
 พนจากการครอบครองของเวียดนาม และยืนยันว่ากัมพูชายังเป็นอิสระ^๑ ปีต่อมา ฝรั่งเศส
 เตือนกัมพูชาว่า จากการที่ฝรั่งเศสได้รับชัยชนะเหนือโคชินจีน ฝรั่งเศสจึงมีสิทธิที่จะได้รับ
 บรรณาการตามที่กัมพูชาเคยสัญญาว่าจะส่งไปยังเว้^๒ ในปี ๒๔๐๖ (ค.ศ. ๑๘๖๓) ฝรั่งเศส
 ได้จัดส่งนายทหารไปประจำที่นครหลวงของกัมพูชา เพื่อทำการสำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์
 ของกัมพูชา และพยายามติดต่อกับราชสำนักเขมรอย่างใกล้ชิด^๓ และในปีเดียวกันนั้นเอง
 ฝรั่งเศสกดดันให้กษัตริย์เขมรทำสัญญาฉบับ ยินยอมให้ฝรั่งเศสควบคุมกิจการต่างประเทศ
 ของกัมพูชา ตั้งสถานกงสุลฝรั่งเศสในกัมพูชา และยินยอมให้มีข้าหลวงฝรั่งเศสประจำ
 นครหลวงกัมพูชา โดยฝรั่งเศสรับรองว่าจะช่วยเหลือกัมพูชาจากการอ้างสิทธิเหนือ
 กัมพูชาของไทย^๔ ต่อมาสัญญาฉบับนี้ถูกเปิดเผยขึ้น ไทยประท้วงว่ากัมพูชาอยู่ใต้อำนาจไทย
 การติดต่อกันระหว่างกัมพูชากับฝรั่งเศสจะต้องทำผ่านไทย แต่ในที่สุดฝรั่งเศสก็บังคับให้
 พระเจ้าบรมโกศทำสนธิสัญญามอบราชอาณาจักรกัมพูชาให้เป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส
 เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๐๗ (ค.ศ. ๑๘๖๔) และแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันในเดือนเมษายน
 นั้นเอง เพื่อเป็นการตอบแทนที่ไทยยอมรับว่ากัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส
 ฝรั่งเศสในนามของกัมพูชาจึงทำสนธิสัญญากับไทยในปี ๒๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗) รับรองว่า
 มณฑลเสียมราฐและพระตะบองเป็นของไทย^๕ ซึ่งพระเจ้าบรมโกศแสดงความไม่พอใจ
 อย่างรุนแรงต่อการกระทำของฝรั่งเศสครั้งนี้ และในบันทึกกระทรวงรัฐบาลฝรั่งเศส

^๑ Hall, A History of South-East Asia, p.614.

^๒ Ibid.

^๓ Ibid.

^๔ John F. Cady, Southeast Asia: Its Historical Development
 (New York: McGraw-Hill Book, 1964), pp.419-420.

^๕ Hall, A History of South-East Asia, p.616.

พระเจ้านโรคมแจ่งสงวนสิทธิของพระองค์และของผู้นั้นที่จะรับสืบทอดราชบัลลังก์เขมร
เหนือมณฑลทั้งสองที่ฝรั่งเศสรับรองว่าเป็นของไทย เท้าก็ว่าไม่ยอมรับรู้การกระทำ
ของฝรั่งเศสในครั้งนี้นับเป็นความขัดแย้งเป็นครั้งแรกระหว่างกษัตริย์เขมรกับฝรั่งเศส
ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับดินแดนของกัมพูชา

แม้ว่าในปีแรก ๆ ของการครอบครองกัมพูชา ฝรั่งเศสจะสามารถรักษาความ
สัมพันธ์อันดีกับพระเจ้านโรคม โดยการจำกัดความตองการและบทบาทของตน แต่ก็ม
ปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งในเวลาต่อ ๆ มา ประการแรก ได้เกิดความตึงเครียดขึ้น
อย่างช้า ๆ ระหว่างพระเจ้านโรคมกับฝรั่งเศส อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่ตึงบน
พื้นฐานของพลังอำนาจที่แตกต่างกัน นั่นคือ ฝ่ายหนึ่งอ่อนแอและอีกฝ่ายหนึ่งแข็งแรง
บทบาทของพระเจ้านโรคมถูกฝรั่งเศสจำกัดมากขึ้น ซึ่งทำให้ปฏิกิริยาในทางต่อต้าน
ความมาควย ประการที่สอง การตกลงใจในนโยบายสำคัญ ๆ ของฝรั่งเศส โดยเฉพาะ
เกี่ยวกับการยกดินแดนบางส่วนให้แก่ไทย มีผลกระทบกระเทือนต่อปัญหาที่มีความอ่อนไหว
อย่างยิ่งกรณีหนึ่งของการเมืองในกัมพูชา เพราะหมายถึงการสูญเสียดินแดนของกัมพูชา
ซึ่งเหลืออีกเพียงเล็กน้อยมากอยู่แล้ว และดินแดนที่ยกให้แก่ไทยนั้น นอกจากจะเป็นที่ตั้ง
ของพระนครหลวงศูนย์กลางของอาณาจักรกัมพูชาโบราณอันมีความสำคัญยิ่งทางค่านจิตใจ
ของชาวเขมรแล้ว ยังเป็นบริเวณที่มีความสำคัญมากทางเศรษฐกิจอีกด้วย โดยเป็นแหล่ง
ทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ เช่น พวกหินมีค่าต่าง ๆ พระตะบองมีแหล่งเกลือฟอสเฟตใหญ่
ที่สุดของประเทศ เป็นแหล่งเพาะปลูกสำคัญ พืชหลักคือข้าว มีการประมงตามริมทะเลสาบ
กิจกรรมอุตสาหกรรมก็มีอยู่บ้าง โดยเฉพาะโรงงานทอผ้า ซึ่งกรณีเขมรคำที่กษัตริย์เขมร
ต้องยอมยกให้เวียดนามไปเมื่อปี ๒๒๑๓ (ค.ศ. ๑๖๓๔) ก็เคยเป็นเหตุให้มีการต่อต้าน
ราชสำนักมาแล้วครั้งหนึ่ง และประการสุดท้าย นับแต่เริ่มมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการกัมพูชา
ฝรั่งเศสเชื่อว่าถ้ามีความจำเป็นก็จะเลือกเจ้านายเขมรที่เรื่อซึ่งฝรั่งเศสขึ้นเป็นกษัตริย์

Osborne, The French Presence in Cochinchina & Cambodia . . .,

แทนพระเจ้านโรคม^๑ ทำให้เกิดความแตกร้าวในราชสำนักเขมรจนไม่สามารถประสานกัน
 ค้างเค็มได้ เนื่องจากต่างก็เกิดความหวังว่าจะได้เป็นกษัตริย์ด้วยความสนับสนุนของ
 ฝรั่งเศสในวันข้างหน้า พระเจ้านโรคมก็ตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงพยายามรักษา
 ฐานะโดยโอนอ่อนผ่อนตามฝรั่งเศสมากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความแตกหักกับฝรั่งเศสขึ้น
 แมแต่กิจการภายในของกัมพูชาซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์โดยลำพังก็ได้รับการ เสนอ
 โฆษณาหลวงฝรั่งเศสพิจารณาและให้ความเห็นชอบด้วย^๒ มีผลให้ฝรั่งเศสสามารถดำเนิน
 นโยบายต่าง ๆ ตามความต้องการได้อย่างสะดวก และความต้องการของฝรั่งเศสก็ดูจะ
 เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จนถึงปี ๒๔๒๗ (ค.ศ. ๑๘๘๔) ก็บังคับให้ทำอนุสัญญา สละอำนาจ
 ของกษัตริย์เขมรให้แก่ญวนแทนฝรั่งเศส กัมพูชาจึงอยู่ภายใต้การปกครองของชาหลวง
 ฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ ซึ่งก็ขึ้นต่อผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสประจำอินโดจีนอีกต่อหนึ่ง^๓
 "ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๘๔ ถึง ๑๙๕๕ กษัตริย์ของเราก็เป็นแต่เพียงสิ่งซึ่งประชาชนเขมร
 เรียกว่า "นกแก้ว" ที่ถูกสอนให้พูดคำเดียวคือ "บัต บัต" (จะ จะ) . . . กษัตริย์
 กัมพูชาเป็น "เครื่องจักรลงชื่อ" โดยตรง"^๔

ในปี ๒๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗) การปกครองของฝรั่งเศสในโคชินจีนได้รับความ
 ความเคียดแค้นจากการก่อกวนของพวกกบฏต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งมีแหล่งหลบซ่อนอยู่ใน

^๑ Ibid., p.176.

^๒ Ibid, p.189.

^๓ เป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองอินโดจีนฝรั่งเศส บางครั้งประจำที่
 ไชงอน บางครั้งก็อยู่ที่ฮานอย.

^๔ นโรคมสี่หนุ ให้สัมภาษณ์ จัง ลากูตีร์, อินโดจีน : ทัศนะจากปักกิ่ง,
 แปลโดย สว่าง วงศ์พิพัฒน์ (กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๘) หน้า ๑๗.

สามมณฑลภาคตะวันตกของโคชินจีนที่ยังอยู่ภายใต้อำนาจของเวียดนาม^๑ รวมไปถึง บริเวณชายแดนกับพม่าด้วย แม้ว่าเวียดนามจะพยายามปราบปรามแต่ก็ไม่สำเร็จ ดังนั้น ในเดือนมิถุนายน ๕๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗) กองทหารฝรั่งเศสจึงได้เข้ายึดครองมณฑล ทั้งสามนั้น โดยกล่าวว่า "ประชาชนต้อนรับเราโดยปราศจากความหวาดกลัวและความ เป็นปฏิปักษ์"^๒ และในการนี้ฝรั่งเศสยังได้อ้างด้วยว่า ฝรั่งเศสกระทำเพื่อชดเชยวง เวียดนามที่ยัง เป็นเอกราชไม่ให้เข้าไปแทรกแซงกิจการของพม่า^๓

การยึดครองมณฑลภาคตะวันตกของโคชินจีนในปี ๕๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗) ทำให้ฝรั่งเศสมีอำนาจปกครองโคชินจีนทั้งหมด และกับโคชินจีนออกจากอำนาจของ รัฐบาลเวียดนามโดยสิ้นเชิง ฝรั่งเศสเข้าไปจัดระบบการปกครองจังหวัดต่าง ๆ โดย ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ฝรั่งเศสจะสามารถควบคุมได้อย่างทั่วถึง ชาวญวน "กลุ่มใหม่" ที่ เคยถูกระบบประเพณีจำกัดบทบาทในกิจการของรัฐ ใ้รับการสนับสนุนให้ก้าวขึ้นมี อำนาจด้านการปกครอง ศาสนาคริสต์เตียนและระบบการศึกษาแบบตะวันตกมีส่วนให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านศีลธรรมจรรยา และค่านิยมต่าง ๆ รวมทั้งจัดระบบกระบวนการ ยุติธรรม สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นความสนใจและผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในโคชินจีนที่ ได้ฝังรากลงอย่างลึกซึ้งยิ่งกว่าส่วนอื่น ๆ ในอินโดจีนฝรั่งเศส โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบ กับพม่า ซึ่งฝรั่งเศสเห็นเป็นผลพลอยได้ของการมีอำนาจเหนือโคชินจีน และประการ สำคัญ ฝรั่งเศสรู้สึกแต่เพียงว่าต้องการช่วยให้พม่าสามารถคงอยู่ต่อไปเท่านั้น ในระยะแรก ฝรั่งเศสรู้สึกถึงเล่ห์การจะทำการเปลี่ยนแปลงในพม่าในลักษณะเดียวกับในโคชินจีน ฝรั่งเศสจึงจำกัดบทบาทเฉพาะการทำให้แน่ใจว่าพม่ามีกษัตริย์ที่โอนอ่อนตามความ ต้องการของฝรั่งเศส โดยที่อำนาจในราชสำนักและเกียรติยศในฐานะกษัตริย์แห่งพม่า

^๑ วินท์ลอง โชคก และฮาเตียน.

^๒ Hall, A History of South-East Asia, p.617.

^๓ Cady, Southeast Asia: Its Historical Development, p.420.

แทบจะไม่ได้รับความกระทบกระเทือนเลย แต่เมื่ออำนาจของฝรั่งเศสในโคชินจีนเริ่มมั่นคง ฝรั่งเศสจึงเริ่มขยายอิทธิพลในกัมพูชาให้กว้างขวางต่อไป โดยพยายามจัดระบบการปกครองเลียนแบบจากโคชินจีน แต่กลับมีผลให้เกิดการจลาจลต่อต้านฝรั่งเศสขึ้นในช่วงปี ๒๔๒๔-๒๔๒๕ (ค.ศ. ๑๘๘๕-๑๘๘๖) สาเหตุสำคัญก็คือความไม่พอใจนโยบายและการปฏิบัติของฝรั่งเศสในกัมพูชา ข้าราชการไม่พอใจที่ฝรั่งเศสพยายามข่มขู่บังคับให้กษัตริย์เขมรต้องยินยอมทำตามความต้องการของฝรั่งเศสตลอดเวลา ในขณะที่ประชาชนโดยเฉพาะในภาคตะวันออกของกัมพูชาไม่พอใจที่ฝรั่งเศสนำชาวญวนจำนวนมากอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งในดินแดนกัมพูชา และข้อผิดพลาดประการสำคัญก็คือการที่ฝรั่งเศสให้ทหารชาวญวนร่วมกับทหารจากที่อื่น ๆ เข้าไปปราบปรามการจลาจลในครั้งนี้ด้วย การจลาจลครั้งนี้ทำให้ฝรั่งเศสไม่สามารถมีอิทธิพลอย่างเต็มที่นักในการกำหนดนโยบายของกษัตริย์เขมร แม้ว่าฝรั่งเศสจะประสบความสำเร็จอยู่บ้างในการจำกัดอำนาจกษัตริย์เขมรให้ลดน้อยลง แต่ก็ต้องยอมรับว่า สมมุติฐานที่เคยคิดว่า "จะสามารถดำเนินการปกครองกัมพูชาในลักษณะที่ประสบความสำเร็จมาแล้วในโคชินจีน" ไม่สามารถใช้ได้^๑

ผลกระทบต่อกัมพูชาและโคชินจีนจากการครอบครองของฝรั่งเศสนั้น เป็นไปในทางตรงข้าม ความแตกต่างนี้ นอกจากเกิดมาจากนโยบายของฝรั่งเศสเองในดินแดนทั้งสองแล้ว ยังเกิดจากชนบประเพณีและลักษณะประจำตัวของแต่ละชนชาติอีกด้วย ฝรั่งเศสประณาม "ความเกียจคร้าน" ของชาวเขมร ในขณะที่สรรเสริญ "พลัง" ในการทำงานของชาวญวน^๒ แสดงถึงพื้นฐานความรู้สึกของฝรั่งเศสต่อประชาชนสองชนชาตินี้ได้อย่างดี ฝรั่งเศสจึงให้ความสนใจชาวญวนอย่างมาก

^๑ Osborne, Region of Revolt: Focus on Southeast Asia, p.34.

^๒ Osborne, The French Presence in Cochinchina & Cambodia ..., p.272.

^๓ Ibid., p.275.

แมแต่การบริหารราชการในกัมพูชา อาจจะเป็นไปได้ที่ชาวเขมรมิได้แสดง
ปฏิกิริยาใด ๆ ท่อฝรั่งเศส ซึ่งมักจะนำไปเปรียบเทียบกับความกระตือรือร้นของ
ชาวญวน และฝรั่งเศสยังมองอีกคววว่าบุคคลิกของชาวเขมรนั้นหยิ่งยโสและโง่ตัว
อย่างมาก นับเป็นลักษณะที่ตรงข้ามกับลักษณะพื้นฐานของอาณานิคมอื่น ๆ ที่ชาว
ยุโรปมักจะให้ความเห็นอกเห็นใจแก่ประชาชนที่คอยพัฒนากว่าชนชาติอื่น?

ปัญหาหนึ่งที่เกิดจากนโยบายที่แตกต่างกันของฝรั่งเศสในกัมพูชากับโคชินจีน
ก็คือเรื่องดินแดน ในโคชินจีน ฝรั่งเศสสนับสนุนให้มีการบุกเบิกที่ดินเพื่อนำมาใช้
ประโยชน์อย่างเต็มที่ให้มากที่สุด ทั้งโดยชาวฝรั่งเศสและชาวญวน แต่ในกัมพูชา
ความพยายามส่วนใหญ่ที่จะทำให้กษัตริย์เขมรยินยอมให้สามารถมีการโอนที่ดินเพื่อ
นำไปพัฒนาได้ แต่การนำที่ดินมาใช้ประโยชน์นั้นได้ทำไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้
ไม่เพียงแต่ความสนใจของฝรั่งเศสในกัมพูชาน้อยกว่าโคชินจีนเท่านั้น แต่จะต้อง
ระลึกคววว่าชาวญวนมีบทบาทอย่างสำคัญในการเปิดภูมิภาคตะวันตกของโคชินจีนขึ้น
ใช้ประโยชน์ก่อน ผลประโยชน์ด้านเกษตรกรรมของฝรั่งเศสจึงดำเนินตามรอยของ
ชาวญวนอพยพผู้ผลักดันเส้นเขตแดนให้ขยายไปทางตะวันตกมากขึ้น

กระบวนการต่าง ๆ ข้างบนใช้เวลาพอสมควรในการพัฒนาขึ้น อย่างน้อยที่สุด
ก็ตลอดระยะเวลาครึ่งแรกของศตวรรษที่ ๒๕ แต่กระนั้นฝรั่งเศสก็สามารถมองเห็นการแผ่
เห็นความแตกต่างระหว่างกัมพูชากับโคชินจีนได้อย่างดี ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงริเริ่มกำหนด
เส้นเขตแดนขึ้นในตอนต้นทศวรรษที่ ๒๔๑๐ ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ทีประเทศในแถบนี้ไม่เคย
ให้ความสนใจหรือความสำคัญมาก่อน บริเวณกั้นระยะเวลาที่มีการกำหนดเส้นเขตแดน
แต่ละตอนจึงสะท้อนให้เห็นการขยายอิทธิพลและผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในบริเวณนั้น ๆ
ได้อย่างดี

เส้นเขตแดนตอนแรกที่ฝรั่งเศสจัดทำขึ้นระหว่างปี ๒๔๑๒-๒๔๑๕ (ค.ศ. ๑๘๖๙-๑๘๗๒) คือ บริเวณตะวันตกของไซงอน ในทศวรรษที่ ๑๘๖๐ ฝรั่งเศสได้ขยายอิทธิพลเข้าควบคุมเมืองสำคัญ ๆ ในบริเวณภาคตะวันตกของโคชินจีนตอนใต้ ฝรั่งเศสยึดครองอยู่ เช่น ทานอัน (Tan An) ตรังบัง (Trang Bang) และ เทียนนิงห์ (Tay Ninh) ดินแดนทางตะวันตกของเมืองเหล่านี้เป็นที่ลุ่มและป่าทึบ ซึ่งมีชาวนวนอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำไซงอน วัมโคคอง (Vam Co Dong) และวัมโคเทย์ (Vam Co Tay) การที่ชาวนวนอพยพเข้าไปทางตะวันตกครั้งนี้ โดยหลักันให้ชาวเขมรที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำมาก่อนต้องถอยเข้าไปอยู่ในดินแดนตอนใต้ลึกเข้าไป บริเวณนี้ได้สร้างปัญหาอย่างมากให้แก่เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสและเขมร เนื่องจากประชาชนสามารถอ้างความเป็นพลเมือง (Citizenship) ได้ทั้งสองฝ่ายตามแต่จะทำให้ได้ประโยชน์มากกว่า ทำให้เกิดความสับสนเรื่องอำนาจอธิปไตย คณะกรรมการร่วมฝรั่งเศส-กัมพูชาจึงได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อศึกษาและดำเนินการกำหนดเส้นเขตแดนในระหว่างปี ๒๔๑๓-๒๔๑๔ (ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๘๗๑) กรรมการฝ่ายฝรั่งเศสได้รับข้อมูลและขอแนะนำเกี่ยวกับเส้นเขตแดนที่เป็นประโยชน์ต่อฝรั่งเศสมากที่สุดจากฝ่ายบริหารของฝรั่งเศสในท้องถิ่นนั้น ดังนั้น เส้นเขตแดนที่กำหนดขึ้นจึงรักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์ของฝรั่งเศสทั้งสิ้น ในตอนแรกฝรั่งเศสได้ตั้งจังหวัดสวายเวียง (Svayrieng) ในปัจจุบันจากอำนาจอธิปไตยของกัมพูชา แต่กษัตริย์เขมรประท้วงต่อการที่กัมพูชาต้องเสียดินแดนไปเป็นจำนวนมาก ฝรั่งเศสยอมแก้ไขโดยออกกฤษฎีกาในปี ๒๔๑๔ (ค.ศ. ๑๘๗๑) ยกเลิกเส้นเขตแดนที่ลากระหว่างแม่น้ำวัมโคเทย์ กับแม่น้ำคายเคย์ (Cai Cay) (สาขาหนึ่งของแม่น้ำวัมโคคอง) และกำหนดขึ้นใหม่โดยเส้นที่เลือกโดยนักสำรวจฝรั่งเศส เส้นเขตแดนใหม่นี้ได้คั่นดินแดนที่มีชาวเขมรอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ให้แก่กัมพูชา แต่ก็ยังคงรักษาบริเวณริมฝั่งแม่น้ำวัมโคเทย์และวัมโคคอง ซึ่งมีชาวนวนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ไว้กับโคชินจีน ดินแดนส่วนที่คั่นให้แก่กัมพูชาจึงมีลักษณะยื่นลึกเข้าไปในโคชินจีน ในเวลานั้นเป็นที่รู้จักกัน

ในนาม "ปากเป็ด" (The Duck's Beak) และในช่วงสงครามเวียดนาม
ได้เปลี่ยนมาเรียก "ปากนกแก้ว" (The Parrot's Beak)^๑

ตอนที่สองได้แก่ตอนเหนือของปากนกแก้ว จัดทำขึ้นระหว่างปี ๒๕๑๔-
๒๕๕๗ (ค.ศ. ๑๙๗๑-๑๙๑๔) ตอนปลายปี ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศส
ที่เทียวควัมัว (Theu Dau Moi หรือลอคนินห์ Loc Ninh) ในมณฑลเบียนหัว
(Bien-Hao) ใ้รับคำสั่งให้รายงานสภาพพรมแดนระหว่างโคชินจีนกับกัมพูชาที่อยู่
ทางตะวันตกของจังหวัดนั้น รายงานใ้กล่าวว่า เป็นบริเวณที่มีประชากรเบาบาง
เป็นแหล่งหลบซ่อนของพวกโจรปล้นปลุก่อนที่จะนำเข้าไปขายในกัมพูชา แต่ไม่ได้
กล่าวแน่นอนว่าเส้นเขตแดนอยู่ที่ไหน ปี ๒๕๓๖ (ค.ศ. ๑๙๙๓) ฝรั่งเศสออกกฎหมาย
ให้รวมเมืองชานอัน (Thanh An) ของกัมพูชา กับลอคนินห์ และฟวกเล
(Phouc Le) อันเป็นเขตของชาวสะเตียง (Stieng) เข้าเป็นหน่วยการ
ปกครองเดียวกันในชื่อชานเล (Can Le) แสดงให้เห็นความตั้งใจที่จะผนวกดินแดน
ส่วนนี้ ประชาชนในเขตการปกครองใหม่นี้ไม่ต้องเสียภาษี แต่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน
ไปสร้างและบำรุงรักษาถนนจากไซงอนไปยังกระแจะ (Kracheh) ของกัมพูชา
บนริมฝั่งแม่น้ำโขงซึ่ง เป็นเส้นทางหนึ่งที่ฝรั่งเศสต้องการใช้ในการกดดันไทยในบริเวณ
ลุ่มแม่น้ำโขง ก่อนหน้าการประกาศใช้กฎหมายนั้นเพียงหนึ่ง เดือน ข้าหลวงฝรั่งเศส
ประจำโคชินจีนใ้รายงานว่าถนนสายนี้ (ในโคชินจีน) สร้างเสร็จแล้ว เหลือแต่เพียง
สะพานอีกบางแห่งเท่านั้น แต่การสร้างต่อไปในดินแดนกัมพูชาคงจะยากลำบากขึ้น
เพราะมีปัญหาด้านการจัดหาแรงงาน วิธีการหนึ่งที่ใช้เพื่อการแก้ปัญหาการสร้างถนนนี้
ก็คือการขยายอำนาจเข้าไปครองครองดินแดนแถบนี้เสียเลย การประกาศผนวกดินแดน

^๑ J.R.V. Prescott; H.J. Collier and D.F. Prescott, Frontiers of Asia and Southeast Asia (Melbourne: Melbourne University Press, 1977), p.66.

แต่เพียงฝ่ายเดียวของฝรั่งเศสก่อให้เกิดการประท้วงอย่างกว้างขวางจากชาวเขมรใน
เขตคามเล จากราชสำนักเขมรและจากข้าหลวงฝรั่งเศสประจำกัมพูชา โดยเฉพาะ
ข้าหลวงฝรั่งเศสประจำกัมพูชาได้บันทึกไว้ว่า ความสงบจะไม่เกิดขึ้นในบริเวณนั้น
จนกว่าเขตแดนกึ่งเดิมของกัมพูชาจะไต่กลับคืนมา ผู้สำเร็จราชการโคตังคณะกรรมการ
ชั้นศึกษาเรื่องนี้ แต่ไม่มีผลเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นสำหรับกัมพูชาแต่อย่างใด ต่อมา
มีการนำช่างพันซู้ตีเข้าไปปลูกในบริเวณนี้และโคตังก็เนื่องจากมีคนที่อุดมสมบูรณ์และ
ภูมิอากาศเหมาะสมกิจการสวนยางจึงสร้างความสำคัญให้บริเวณนี้มากขึ้น ความ
เหมาะสมสำหรับการทำสวนยางปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อมีบริษัทและเอกชนจำนวนมาก
ได้ยื่นคำร้องต่อรัฐบาลขอที่ดินเพื่อทำสวนยาง ซึ่งรัฐบาลก็ร้อนใจที่จะสนับสนุนกิจการนี้
เพราะหวังจะเก็บภาษีได้มากขึ้น ในเดือนธันวาคม ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๐) ผู้สำเร็จ
ราชการโคตังคณะกรรมการชั้นศึกษาช้ชญาเสน เขตแดนตอนนี้ "โดยคำนึงถึงผลประโยชน์
ในปัจจุบันของการขยายกิจการสวนยางในภูมิภาคนี้" ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศส
จากกัมพูชาและโคชินจีน คณะกรรมการโคเสนรายงานเมื่อปี ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๙๑๒)
ให้กำหนดเส้นเขตแดนโดยไซแมน่าสามสาย คือ แมน่าจาม (Cham) ชลอง
(Chhlong) และฮอย (Hoyt) เป็นหลัก^๑

ตอนที่สามที่จัดทำขึ้นระหว่างปี ๒๔๑๖-๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๘๗๓-๑๙๑๒) โคแก
ช่วงตอนใต้ของปากนกกแก้วจนถึงชายฝั่งทะเล กำหนดขึ้นโดยข้อตกลงระหว่างกษัตริย์
เขมรกับข้าหลวงฝรั่งเศสประจำโคชินจีน และทำการปักปันเขตแดนในปี ๒๔๒๒
(ค.ศ. ๑๘๗๖) ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขมร แต่การขยายอำนาจของฝรั่งเศส
ได้นำชาวญวนจำนวนมากหนึ่งอพยพเข้าไป ในปี ๒๔๓๓ (ค.ศ. ๑๘๙๑) รัฐบาลโคชินจีน
ได้ตีพิมพ์แผนที่แสดง เส้นเขตแดนตอนใต้ชายฝั่งทะเลที่เลื่อนไปทางตะวันตกมากขึ้น
และทำให้โคชินจีนได้พื้นที่มากขึ้นอีกประมาณ ๒๑ ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีชาวญวน
ประมาณ ๕๐ ครอบครัวทำมาอยู่ พวกนี้เป็นชาวนาที่ร่ำรวย อาศัยอยู่ในโคชินจีน

^๑ Ibid., p.64.

แต่เสียภาษีให้ทางกัมพูชา ข้าหลวงฝรั่งเศสประจำโคชินจีนอ้างว่าเกิดจากการปักปันเขตแดนนิคพาด คณะกรรมการสอบสวนที่ตั้งโดยผู้สำเร็จราชการพบว่า มิได้มีการนิคพาดอย่างที่ข้าหลวงฝรั่งเศสประจำโคชินจีนอ้าง เช่นเขตแดนตอนนี้มี การเปลี่ยนแปลงอีกเล็กน้อยหลายครั้ง เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนชาวญวนเข้าไปในเขตกัมพูชา ในที่สุดจึงสามารถตกลงไคแนอนในปี ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๙๑๒)^๑

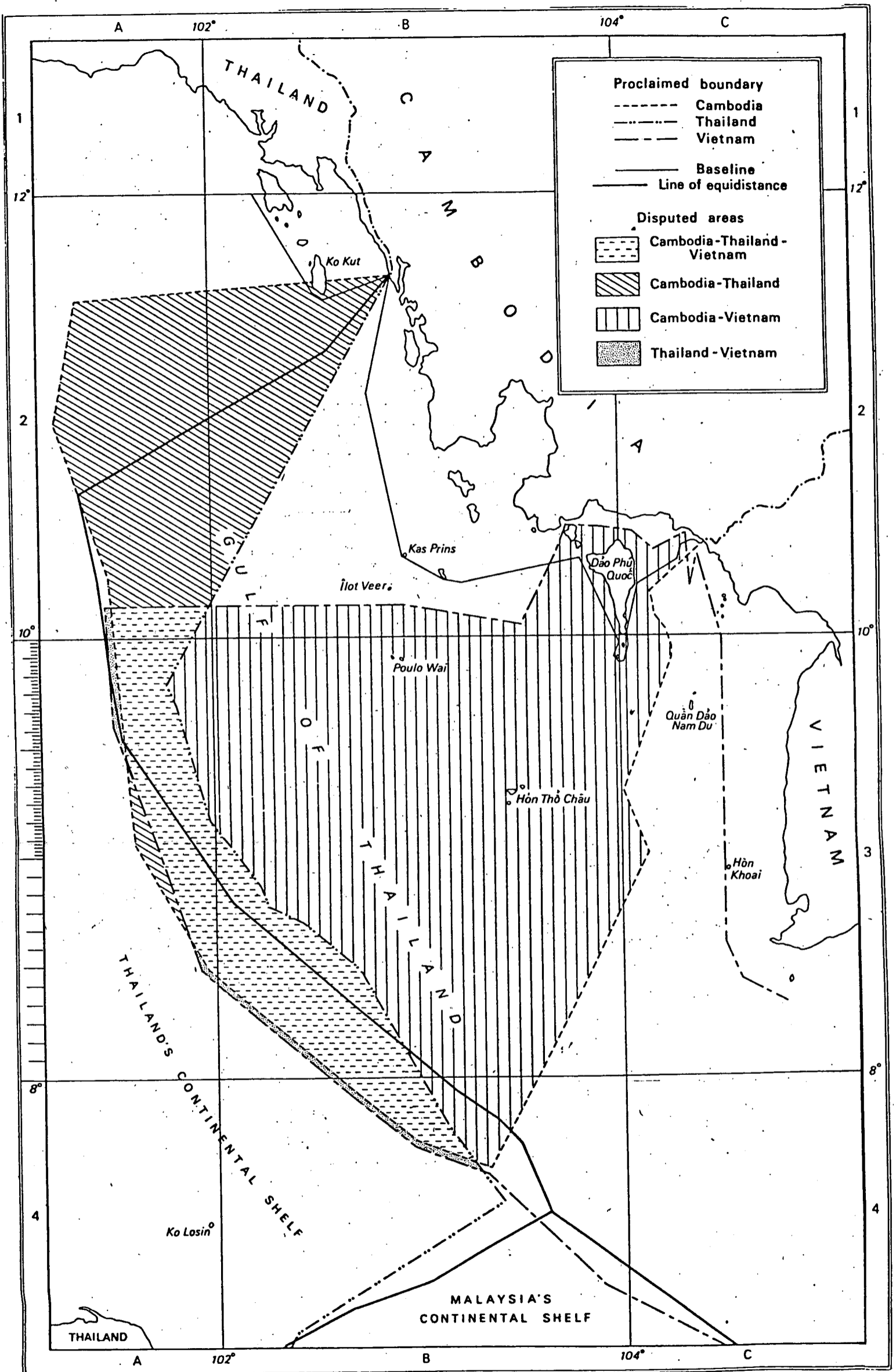
เช่นเขตแดนตอนเหนือจนถึงชายแดนติดต่อกับลาวจัดทำขึ้นระหว่างปี ๒๔๓๖-๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๐๙) เป็นผลจากความพยายามของฝรั่งเศสในการจัดระบบการปกครองและการรักษาความสงบในบริเวณชายแดนกัมพูชา-โคชินจีน-ลาว ระหว่างปี ๒๔๒๒-๒๔๕๙ (ค.ศ. ๑๘๗๙-๑๙๐๔) บริเวณนี้ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสในลาว แต่ฝรั่งเศสไม่พอใจเพราะบริเวณนี้ติดต่อกับโคชินจีนได้สะดวกกว่า จึงโอนอำนาจการปกครองให้แก่โคชินจีนในปี ๒๔๕๙-๒๔๕๘ (ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๐๕) การปักปันเขตแดนเสร็จในปี ๒๔๗๒ (ค.ศ. ๑๙๒๙) โดยไม่มีการเคารพในสิทธิของกัมพูชาเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสผู้ทำการสำรวจการอ้างสิทธิครอบครองของชาวญวนได้สรุปว่า "เป็นไปได้ที่จะทำให้มีการกล่าวอ้างการครอบครองของฝรั่งเศสหรือญวน" แต่รายงานนี้มีได้มีผลต่อการกำหนดเส้นเขตแดนในขั้นสุดท้ายแต่อย่างใด^๒

สำหรับบริเวณเกาะต่าง ๆ ในอ่าวไทยที่อยู่ใกล้ชายฝั่งไม่เคยมีการกำหนดเส้นเขตแดนไว้อย่างแน่นอน แต่ฝรั่งเศสได้เคยแบ่งเขตสำหรับการปกครองไว้ มีสาเหตุมาจากในปี ๑๘๑๓ เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสที่ฮาเทียน (Ha Tien) และกัมโปต (Kampot) ใ้รับคำร้องขอสัมปทานเหมืองแร่บนบาง เกาะใกล้ชายฝั่งจังหวัดทั้งสอง

^๑Ibid., p.64 and 66.

^๒

Ibid., p.64.

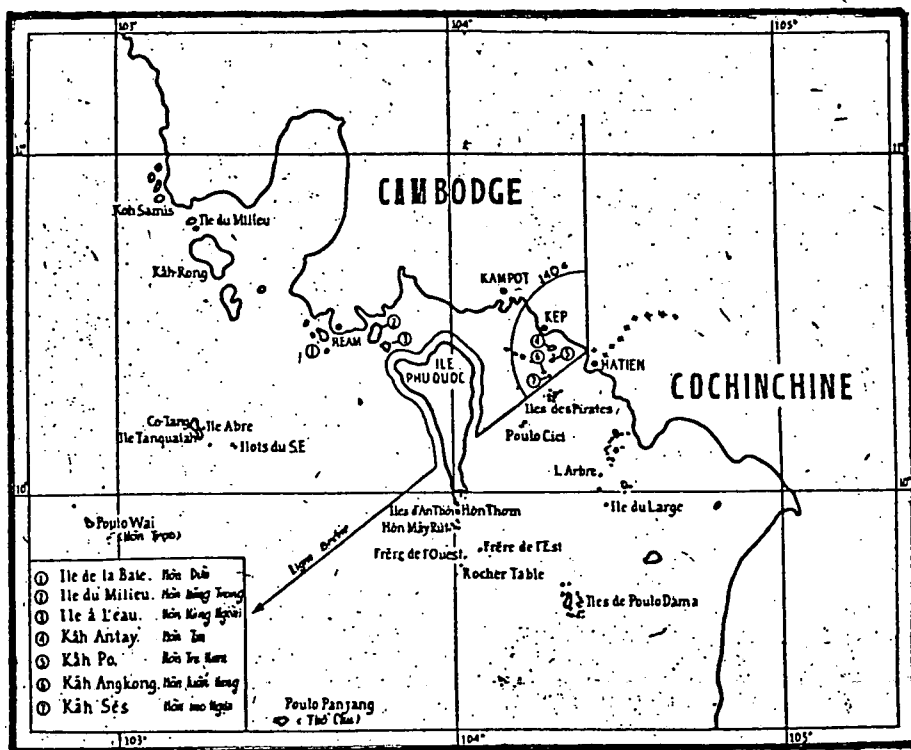
แผนที่แสดงพื้นที่ในทะเลที่มีการขัดแย้งระหว่างประเทศไทย

แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถกำหนดไควกาเกาะใต้อยู่ในอำนาจของจังหวัดโค ปัญหา
กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับโคจีนจีน จึงได้ส่งเรื่องให้ผู้สำเร็จราชการ
พิจารณา^๑ และปรากฏคำตัดสินเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๒ (ค.ศ. ๑๙๓๕) ว่า
เกาะต่าง ๆ ที่อยู่ไกลชายฝั่งกัมพูชาอย่างเห็นได้ชัดนั้น โดยเหตุผลทางธรณีวิทยา
และทางสภาพภูมิศาสตร์ให้เกาะเหล่านั้นอยู่ภายใต้อำนาจการบริหารของ กัมพูชา
มิฉะนั้นประชาชนบนเกาะ เหล่านั้นจะต้อง เดินทางข้ามทะเลหรือผ่านดินแดนกัมพูชา
ในระยะทางไกล ๆ เพื่อติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางโคจีนจีน และผู้สำเร็จราชการได้
กำหนดเส้นแบ่ง เขตระหว่างโคจีนจีนกับกัมพูชาในบริเวณอ่าวไทยซึ่ง เรียกกันว่า
เส้นเบรวิเอ (Brévié Line) ให้เกาะที่อยู่ทางเหนือของ เส้นนี้อยู่ใต้อำนาจ
ของกัมพูชาและ เกาะที่อยู่ทางใต้อยู่ใต้อำนาจโคจีนจีน ทั้งนี้ให้รวมเกาะฟูกอก
(Phu Quoc) ทั้งเกาะเข้าไว้กับโคจีนจีนด้วย โดยที่เส้นเบรวิเอลากอออกมา
ตอนเหนือของเกาะ ห่างจากฝั่ง ๓ ไมล์ การกำหนดเส้นนี้ขึ้นเพื่อประโยชน์ในการ
บริหารและกิจการตำรวจเท่านั้น ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือ เกาะเหล่านี้
ยังคงมิได้รับการพิจารณา^๒

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝรั่งเศสซึ่งถูกขับไล่ออกไปจากอินโดจีนได้
พยายามกลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้งหนึ่งด้วยความช่วยเหลือของอังกฤษ ซึ่งมีหน้าที่
เข้าไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในอินโดจีนตอนใต้ ฝรั่งเศสสามารถกลับเข้าไปยึดครอง
โคจีนจีนและอันนัมตอนใต้ และกำลังหาทางขยายอำนาจกลับขึ้นไปตอนเหนือ
ฝรั่งเศสจึง เปิดการเจรจาดับกับรัฐบาลเวียคมินที่ฮานอยในเดือนกันยายน ๒๕๕๕
(ค.ศ. ๑๙๕๕) ซึ่งเวียคมินก็หวังว่าจะสามารถเจรจาเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับ

^๑ Ibid., p.88.

^๒ Vietnam Courier, Kampuchea Dossier I (Hanoi: Vietnam Courier, 1978), pp.139-140.

แผนที่แสดง เส้นแบ่ง เขตการปกครอง ระหว่าง

กัมพูชา กับ โคชินจีน บริเวณชายฝั่งอ่าวไทย

ตามคำพิพากษาของศาลหลวงใหญ่ ๆ เมื่อ มกราคม ๒๔๘๒

ฝรั่งเศสในรูปแบบที่เหมาะสม^๑ การเจรจาซื้อเข้ามาจนถึงวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๘๕ (ค.ศ. ๑๙๔๖) จึงสามารถทำข้อตกลงโคชินจีน โดยฝรั่งเศสรับรองว่าสาธารณรัฐประชาชนไต้เป่ย์คานามเป็น "รัฐอิสระที่มีรัฐบาล รัฐสภา กองทัพ และระบบการคลังของตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธ์อินโดจีนและสหภาพฝรั่งเศส" รัฐบาลฝรั่งเศสรับประกันว่าจะจัดให้มีการแสดงประชามติว่าจะรวมแคว้นตั้งเกี่ย อันนัม และโคชินจีนเข้าด้วยกันหรือไม่ และเพื่อเป็นการตอบแทน เวียดนามตกลงที่จะไม่ต่อต้านกองทัพฝรั่งเศสที่จะเข้าไปยังตั้งเกี่ยและอันนัมคอนเหนือเพื่อแทนที่จีน^๒ ซึ่งเข้าไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นตั้งแต่ตอนสิ้นสงคราม แต่แท้ที่จริงแล้ว ฝรั่งเศสต้องการแยกโคชินจีนจากส่วนอื่น ๆ ของเวียดนาม ในขณะที่เวียดนามก็ต้องการจะได้โคชินจีนคืน แม้ว่าจะต้องยอมประนีประนอมในการเจรจาปัญหาเอกราชก็ตาม สภาที่ปรึกษาแห่งโคชินจีน ซึ่งฝรั่งเศสจัดตั้งขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ (ค.ศ. ๑๙๔๖) คัดค้านข้อตกลงวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๘๕ (ค.ศ. ๑๙๔๖) และอ้างว่าเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของโคชินจีน^๓

ข้าพเจ้า ในฐานะสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งโคชินจีน^๔ ขอประกาศว่ารัฐบาลฝรั่งเศสมีความตั้งใจที่จะจัดตั้งรัฐอิสระขึ้นในโคชินจีนเหมือนกับในรัฐอื่น ๆ ที่ประกอบกันเป็นสหพันธ์อินโดจีน โคชินจีนจะมีรัฐบาล รัฐสภา กองทหาร และระบบการคลังของตนเอง และจะมีสิทธิและผลประโยชน์เช่นเดียวกับรัฐอื่น ๆ ในสหพันธ์

^๑ Lancaster, The Emancipation of French Indochina, p.143.

^๒ Ellen J. Hammer, The Struggle for Indochina (Stanford: Stanford University Press, 1954), p.153.

^๓ Ibid., p.157.

^๔ Lancaster, The Emancipation of French Indochina, p.154.

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม สภาแห่งแคว้นโคชินจีนองมนตรีรับรองข้อเสนอของสภาที่ปรึกษาให้ตั้ง
รัฐบาลชั่วคราวเพื่อสถาปนาสาธารณรัฐโคชินจีน ซึ่งมีการประกาศอย่างเป็นทางการ เมื่อ
คนเดือนมิถุนายน ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๖) โดยเป็นภาคีสหพันธ์อินโดจีนและสหภาพฝรั่งเศส^๑

ความฉุนเฉียวของเวียดนามในการเจรจาเพื่อเรียกร้องเอกราชอันสมบูรณ์
จากฝรั่งเศสทำให้ถูกโจมตีจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชเกิด
แตกแยกกันอย่างรุนแรง โดยเฉพาะพวกที่เป็นคอมมิวนิสต์กับพวกที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์
ปลายปี ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๖) ฝรั่งเศสถือโอกาสเข้าโจมตีและยึดยานอ่าวไว้ได้และ
กลับเข้าปกครองเวียดนามทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง เวียดนามต้องหลบหนีออกไปทำสงคราม
กองโจรสู้รบกับฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสพยายามบังคับพวกที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ให้สนับสนุนระบบการปกครอง
ของฝรั่งเศสในเวียดนามโดยจะยอมให้เวียดนามมีการปกครองตนเอง เดือนกันยายน
๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) ผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสประกาศว่า รัฐบาลฝรั่งเศสจะไม่
คัดค้านความต้องการของประชาชนที่จะให้รวมแคว้นตั้ง เกีย อันนัม และโคชินจีน เข้าด้วยกัน
และจะไม่มีการจัดตั้งรัฐบาลของสหพันธ์ "เสรีภาพ (ของเวียดนาม) ภายในสหภาพ
ฝรั่งเศส" จะยังคงจำกัดบทบาทของเวียดนามในด้านการป้องกันประเทศและนโยบาย
ต่างประเทศ และผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศสมีหน้าที่ให้คำปรึกษาในเรื่องทั่ว ๆ ไป
และมีอำนาจตัดสินความขัดแย้งระหว่างทั้งสามรัฐ รัฐบาลฝรั่งเศสยังขอสงวนสิทธิ
ในการออกข้อกำหนดพิเศษเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในที่ราบสูงของเวียดนาม
ภาคเหนือและใต้^๒ และฝรั่งเศสก็เกลี้ยกล่อมจักรพรรดิเบ๋าไคให้รับเป็นประมุขและ
จัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองเวียดนามในปี ๒๔๘๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘)

^๑ Ibid., pp.156-157.

^๒ Ibid., p.180.

สิ่งที่ได้รับความกระทบกระเทือนมากที่สุดในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของฝรั่งเศสครั้งนี้ ก็คือฐานะของโคชินจีน ซึ่งฝรั่งเศสตกลงใจยกให้เป็นส่วนหนึ่งของเวียดนามอย่างเป็นทางการโดยข้อตกลงเอดีเซลงวันที่ ๙ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ (The Elysée Agreement of March 9, 1949)^๑ เจาสีหนุและผู้แทนของกัมพูชาในสภาแห่งสหภาพฝรั่งเศสได้ประท้วงอย่างรุนแรง โดยอ้างว่าการรวมโคชินจีนเข้ากับเวียดนามเป็นการสิ้นสุดการประกันเป็นพิเศษในความเป็นอิสระทางการเมืองและวัฒนธรรมของชาวเขมรผู้น้อยในดินแดนนั้น เพราะแม้แต่ในระหว่างที่ยังอยู่ใต้อาณัติของฝรั่งเศสชาวเขมรยังถูกชาวญวนกดขี่แกล้งอยู่เสมอ ต่อมาเมื่อกัมพูชาขอเจรจากับฝรั่งเศสเพื่อจัดทำสนธิสัญญาเรื่องเอกราชของกัมพูชาในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๒ (ค.ศ. ๑๙๔๙) กัมพูชาก็ยกปัญหาฐานะของชาวเขมรผู้น้อยในโคชินจีนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง กัมพูชาอ้างว่าในจังหวัดหรัคยา (Rachgia) ซอคตริง (Soctrang) และทราวิन्ह (Travinh) มีชาวเขมรเป็นคนส่วนใหญ่ กัมพูชาจึงสมควรที่จะได้รับดินแดนทั้งสามจังหวัดนี้คืนถ้าฝรั่งเศสยินยอมจะรวมโคชินจีนเข้ากับเวียดนาม^๒ ฝรั่งเศสก็ยินยอมแต่เพียงรับประกันให้ชาวเขมรในเวียดนามจะได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในเวียดนามซึ่งข้อตกลงเอดีเซลงก็ได้กำหนดไว้แล้ววว่าชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มในเวียดนามจะได้รับความคุ้มครองโดยข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนาม แต่ฝรั่งเศสปฏิเสธที่จะพิจารณาขอเรียกร้องดินแดนของกัมพูชา และกล่าวว่าเหตุผลเดียวที่กัมพูชารายกเรื่องเขตแดนขึ้นเจรจาก็คือการที่ฝรั่งเศสได้ยอมโอนอนให้ในปัญหาอื่น ๆ^๓ อยากรู้ก็ตาม รัฐบาลกัมพูชายืนยันว่าจะไม่สละการเรียกร้องสิทธิในโคชินจีน^๔

^๑ SEATO, The Cambodian Handbook [n.p.: n.d.], p.421.

^๒ Smith, Cambodia's Foreign Policy, p.154.

^๓ Hammer, The Struggle for Indochina, p.243.

^๔ Smith, Cambodia's Foreign Policy, p.154.

ในการประชุมเจนีวาปี ๒๕๔๓ (ค.ศ. ๑๙๕๔) เกี่ยวกับปัญหาอินโดจีนภายหลังที่ฝรั่งเศส พ่ายแพ้ที่ Dien Bien Phu กัมพูชาก็ได้ถือโอกาสนี้เรียกร้องสิทธิเหนือโคชินจีน รัฐมนตรีต่างประเทศกัมพูชายืนยันว่า ขอตกลงเกี่ยวกับบูรณาการแห่งดินแดนของ เวียดนาม จะคงไม่ "แสดงนัยของการละเลยสิทธิตามกฎหมายเช่นเดียวกันของกัมพูชาที่ยืนยันในดินแดนบางส่วนของ เวียดนามที่กัมพูชาได้แสดงการสงวนสิทธิไว้" และกล่าวต่อไปว่า เส้นเขตแดนกัมพูชา-เวียดนามถูกกำหนดโดยการตกลงใจของฝรั่งเศสโดยลำพัง และ กัมพูชาจะเคารพในบูรณาการแห่งดินแดนของ เวียดนามก็ต่อ เมื่อมีการปรับปรุง เส้นเขตแดน ในถูกต้องแล้วเท่านั้น^๑ ต่อมา ในปี ๒๕๔๕ (ค.ศ. ๑๙๕๖) กัมพูชาก็เรียกร้องให้ฝรั่งเศส แกะไขเส้นเขตแดนที่ไม่ยุติธรรมอีก นายกรัฐมนตรีกัมพูชากล่าวว่า ผู้นำเขมรได้ทำการประท้วงมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๕ เมื่อฝรั่งเศสกำหนดเส้นเขตแดนเพื่อแยกโคชินจีนจาก กัมพูชา และรัฐบาลพนมเปญยังคงถือว่าเส้นเขตแดนกับ เวียดนามนี้ยังไม่ยุติธรรม^๒

ในปี ๒๕๔๘ (ค.ศ. ๑๙๕๖) นั้น กัมพูชาเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายจากการอ้างสิทธิเหนือโคชินจีนเป็นการร้องเรียนว่า เวียดนามยึดครอง เกาะ ๖-๘ เกาะใกล้ชายฝั่งกัมพูชา ซึ่งเกาะใหญ่ที่สุดคือเกาะพูกวก^๓ ผลประโยชน์สำคัญของกัมพูชาในเกาะเหล่านี้มีสาเหตุมาจากการขายอัญจของไทยและเวียดนามในอดีตมีผลให้กัมพูชาเหลือชายฝั่งทะเลเพียงเล็กน้อยและไม่มีเมืองท่าของตนเอง ต้องอาศัยไซ่ง่อนเป็นทางออกทะเลสำคัญ แมวว่า เวียดนามจะให้สัญญาไว้ตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ ว่าไซ่ง่อนจะเปิดให้กัมพูชาและลาวใช้ประโยชน์ได้เสมอ แต่กัมพูชาก็ไม่แน่ใจว่าเกิดความขัดแย้งกับ เวียดนามมากขึ้นแล้ว เวียดนามจะยอมให้ใช้ไซ่ง่อนได้อีกนานเท่าใด ซึ่งกัมพูชาก็พยายามหาทางออกอื่น คือ

^๑ Ibid., pp.154-155.

^๒ Gordon, "Cambodia and Her Neighbours," p.48.

^๓ อาจจะเนื่องมาจากเห็นแล้วว่ามีโอกาสน้อยมากที่จะประสบความสำเร็จในการเรียกร้องโคชินจีนคืน : Ibid.

สร้างทางรถไฟระหว่างพนมเปญกับกรุงเทพฯ เพื่อสามารถไต่เขาเรือกรุงเทพฯ ได้ด้วย
 แต่เห็นว่าการมีเมืองท่าของตนเองจะเป็นวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด จึงเริ่มโครงการปรับปรุง
 เมืองท่ากำปงโสมหรือสีหนุวิลล์ (Sihanoukville) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับเกาะต่าง ๆ
 ที่เวียดนามยึดครองอยู่ กัมพูชาเกรงว่าเวียดนามจะใช้เกาะเหล่านี้เพื่อการคุกคาม
 กัมพูชาในอนาคต ดังที่เจาสีหนุกล่าววว่า "การสูญเสียเกาะต่าง ๆ และน่านน้ำรอบ ๆ
 จะนำไปสู่การกักกันต่อเมืองท่ากำปงโสม . . . และในไม่ช้าก็จะขยายไปถึงเอกราช
 ของเราควย"^๑

ในช่วงปี ๒๕๕๙-๒๕๖๐ (ค.ศ. ๑๙๕๖-๑๙๕๗) ความขัดแย้งเรื่องพรมแดน
 ระหว่างกัมพูชากับเวียดนามมีคิมี่อยู่เฉพาะชายฝั่งทะเล แต่มีการกระทบกระทั่งกันอยู่
 ทั่วไป ในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๑ (ค.ศ. ๑๙๕๘) กัมพูชาไ้ครอง เรือรบของกรมการ
 ควบคุมระหว่างประเทศที่สหประชาชาติตั้งขึ้น เพื่อตรวจสอบข้อเรียกร้องของกัมพูชา
 เกี่ยวกับการที่เวียดนามละเมิดดินแดนกัมพูชา ว่าทหารเวียดนามได้ไ้บุกรุกเขาไปใน
 ดินแดนกัมพูชาคานจังหวัดสะตึงเตรง (Stung Treng) ยึดครองหมู่บ้านชาวเขมร
 และเคลื่อนย้ายหลักเขตแดน คณะกรรมการ ฯ ได้เขาไปตรวจสอบและรายงานว
 ทหารเวียดนามได้ไ้โยกย้ายหลักเขตแดนเขาไปในดินแดนกัมพูชา และเป็นไปไ้ที่ไ้
 ทำเพื่อปิดบังการบุกรุกของคน^๒ ความตึงเครียดในปัญหาชายแดนไ้ลดลงเล็กน้อย
 เมื่อเจาสีหนุเดินทางไปเยือนไซงอนในเดือนสิงหาคม ๒๕๖๒ (ค.ศ. ๑๙๕๙) ซึ่งมีผล
 ให้สามารถเปิดการเจรจาของเจ้าหน้าที่จากกระทรวงกลาโหมและมหาดไทยระหว่าง
 ประเทศทั้งสอง และสามารถทำความตกลงอย่างไม่เป็นทางการว่าเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น
 ตามชายแดนจะทองประสานงานกันเพื่อตรวจตราชายแดน แต่การปะทะกันก็ยังมีเกิด
 อยู่บ่อย ๆ นั้นเอง^๓

^๑ Ibid.

^๒ Michael Leifer, Cambodia: The Search for Security

(New York: Frederick A. Praeger, Publishers, 1967), pp.97-98.

^๓ Smith, Cambodia's Foreign Policy, p.161.

ปัญหาชายแดนกัมพูชา-เวียดนามในช่วงทศวรรษที่ ๒๕๕๐ และ ๒๕๐๐ กลายเป็นปัญหาการเมืองที่สำคัญ ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างรัฐบาลไซง่อนกับพนมเปญในเรื่องต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถทำความตกลงใด ๆ เกี่ยวกับเส้นเขตแดน สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลง เมื่อสงครามในเวียดนามขยายตัวอย่างกว้างขวางและรุนแรงขึ้นด้วยการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ และเวียดนามยังคงคัดค้านใจเกาะพูทก เป็นฐานทัพเรืออีกควย แม้ว่าเวียดนามจะประกาศแล้วว่ามีเป้าหมายที่จะป้องกัน "การแทรกซึมของเวียดนามจากกัมพูชาโดยทางทะเล" แต่อุปกรณ์ที่ติดตั้งขึ้นนั้นสามารถใช้เพื่อการคุกคามและปิดล้อมเมืองท่าสีหนุวิลล์ได้ควย^๑ นอกจากนี้ กัมพูชายังได้ประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามในปี ๒๕๐๕ (ค.ศ. ๑๙๖๓) โดยอ้างว่าเวียดนามได้รุกรานดินแดนของกัมพูชา และรัฐบาลเวียดนามได้กักขังชาวพุทธและชาวเขมรในเวียดนามใต้^๒ ในขณะที่เวียดนามใต้ก็แสดงการคุกคามต่อบูรณภาพแห่งดินแดนของกัมพูชาอยู่เสมอ โดยอ้างการกวาดล้างแหล่งหลบซ่อนของเวียดกงในดินแดนกัมพูชา เป็นสำคัญ ซึ่งเจ้าสีหนุก็ได้ออมรับในปี ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) ว่า

ตั้งแต่เจ็ดแปดปีมาแล้ว เรายอมรับว่าพวกเวียดกงได้มีที่ลี้ภัยชั่วคราวบนดินแดนของเรา ทำไมพวกเราชาวอินโดจีนด้วยกันจึงจะไม่ร่วมมือกันเพื่อต่อสู้จักรวรรดินิยมอเมริกัน . . . ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๕-๑๙๖๖ พวกเวียดกงก็ยิ่งปรากฏตัวมากขึ้น และเมืองท่าสีหนุวิลล์ก็ได้รับใช้ในการส่งเสบียงอาหารและอื่น ๆ ทั้งของเวียดกงและพันธมิตร เวียดนามเหนือซึ่ง เขามารวมรบต่อสู้กับระบอบการปกครองของไซง่อน . . . ครั้นแล้วปรากฏว่า บางเขตทางตะวันออกใกล้พรมแดนของเรา ไคยวนเขาไปอยู่ที่ใต้การปกครองของเขาอย่างไม่รู้สึก . . . สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ ดังนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ เราจึงดำเนินการยึดคืนมาจากพวกเขา^๓

^๑Gordon, "Cambodia and Her Neighbours," p.51.

^๒The American University, Foreign Area Studies, Area Handbook for Cambodia (Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1968), p.186.

^๓นโรคมสีหนุ, อินโดจีน : ทัศนะจากปากกึ่ง, หน้า ๑๓๖-๑๓๗.

กัมพูชาที่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างดีกับเวียดนามเหนือ ทั้งที่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศด้วย การที่ไม่มีพรมแดนติดต่อกันช่วยให้ไม่มีความขัดแย้งที่เห็นได้ชัด นอกจากปัญหาบทบาทของ เวียดนามในกัมพูชา ซึ่งบางครั้งก็สร้างความไม่พอใจให้แก่รัฐบาลกัมพูชา

เวียดนามเหนือพยายามชักจูงให้ประชาชนของเราทำการปฏิวัติ [ผ่านทาง เวียดนามในกัมพูชา] โดยพยายามใช้ทุกวิถีทางที่จะให้ราษฎรเรา [เจ้าสีหนุ] และโจมตีราชอาณาจักรของเรา . . . เวียดนามเหนือให้การสนับสนุนพวกคอมมิวนิสต์ เขมรที่กำลังต่อต้านรัฐบาลกัมพูชา ซึ่ง เป็นการระเมิดต่อหลักการแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติที่ เวียดนามเหนือได้ร่วมรับรองที่บันดุง^๑

เจ้าสีหนุได้แสดงออกอย่างเปิดเผยถึงความไม่ไว้วางใจเวียดนาม ไม่ว่าจะ เป็นเวียดนามเหนือหรือเวียดนามใต้ว่า "ไม่ว่าจะมีชื่อว่าอะไร ยาลอง โฮจิมินห์ หรือโงคินเดียม ชาวญวนจะไม่สามารถนอนหลับอย่าง เป็นสุขได้ จนกว่าจะประสบความสำเร็จในการทำลายอย่างกัมพูชาไปได้ ซึ่งขั้นแรกก็คือ การทำให้ชาวเขมร เป็นทาสไปเสียก่อน"^๒ แม้วาจะยินยอมให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แก่ เวียดนามและเวียดนามเหนือ โดยเห็นว่าสงครามในเวียดนามเป็นการต่อสู้เพื่อความ เป็นเอกราชและขับไล่อัจฉริยะจากรัฐเวียดนามเท่านั้น แต่รัฐบาลกัมพูชาก็พยายาม จำกัดบทบาทของพวกนี้ที่มีอยู่ในกัมพูชาตลอดเวลา อย่างน้อยก็เพื่อไม่ให้มีบทบาท มากจนทำให้กัมพูชาไม่สามารถรักษานโยบายเป็นกลางไว้ได้ ในปี ๒๕๐๖ (ค.ศ. ๑๙๖๓) เจ้าสีหนุกล่าวถึง เวียดนามเหนือว่า กัมพูชาเป็นมิตรกับเวียดนามเหนือก็เพราะ เวียดนามเหนือ

^๑ Smith, Cambodia's Foreign Policy, p.169.

^๒ Leifer, Cambodia: The Search for Security, p.142.

เป็น "มหาอำนาจที่เข้มแข็ง" ในภูมิภาคนี้ และว่า "แต่เราจะไม่สามารถเป็นมิตรกับเวียดนามเหนือได้ถ้าเวียดนามใต้ไม่ได้ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างเรากับเวียดนามเหนืออย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน"^๑

ในระหว่างที่สงครามเวียดนามกำลังรุนแรงมากขึ้น กัมพูชา ก็พยายามสร้างความมั่นคงให้แก่บริเวณชายแดนด้านติดต่อกับเวียดนามใต้ เพราะถูกโจมตีบ่อยครั้งจากทั้งทหารอเมริกันและเวียดนามใต้ที่ไล่ติดตามกองกำลังเวียดกง เขาไปในดินแดนกัมพูชาแนวนโยบายต่อต้าน "จักรวรรดินิยมอเมริกา" ช่วยให้สามารถทำความตกลงกับเวียดนามเหนือและเวียดกง เกี่ยวกับเส้นเขตแดนกัมพูชา-เวียดนาม ใต้สำเร็จในปี ๒๕๑๐ (ค.ศ. ๑๙๖๗) เป็นข้อตกลงที่รับรองเส้นเขตแดนที่เป็นอยู่ในขณะนั้น^๒ และเป็นการรับรองเส้นเขตแดนที่ฝรั่งเศสได้กำหนดขึ้นตั้งแต่สมัยอาณานิคมอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก อาจจะกล่าวได้ว่า กัมพูชาต้องการที่จะแสดงการคบค้ากับสหรัฐอเมริกา และเวียดนามใต้ที่ละเมิดดินแดนของกัมพูชาอยู่เสมอ ๆ แต่ข้อตกลงปี ๒๕๑๐ (ค.ศ. ๑๙๖๗) นี้ก็มีได้แก่ปัญหาสำคัญต่าง ๆ ได้ยกเลิกบรรยากาศอันตึงเครียดของความไม่พอใจต่าง ๆ ไว้ทั้งหมด และตกทอดมาเกิดเป็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงในทศวรรษต่อมา

ความขัดแย้งโดยตรงระหว่างกัมพูชา กับ เวียดนามในบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงยุติลงชั่วคราวโดยการแทรกแซงของฝรั่งเศสในตอนต้นศตวรรษที่ ๒๕ แต่นโยบายอาณานิคมของฝรั่งเศสได้เริ่มมีอิทธิพลของความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากเส้นเขตแดนที่ฝรั่งเศสกำหนดขึ้น การกำหนดเส้นเขตแดนให้แน่นอนระหว่างแคว้นต่าง ๆ ในอินโดจีนของฝรั่งเศส "บังเอิญ" สอดคล้องกับผลประโยชน์ของเวียดนามมากกว่ากัมพูชา เส้นเขตแดนของฝรั่งเศสกำหนดขึ้นด้วยความพอใจของ

^๑ Ibid.

^๒

Milton E. Osborne, "Kampuchea and Viet Nam: A Historical Perspectives," Pacific Community, 9 (April 1978): 255.

เจ้าหน้าที่ฝรั่ง เสด็จมากกว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพภูมิศาสตร์และองค์ประกอบของประชากรในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาชายแดนนี้ ฝรั่ง เสด็จแทบจะมีไค้คดีความการที่เวียคนามอ้างสิทธิในดินแดนของกัมพูชา ซึ่งยังคงมีชาวเขมรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และฝรั่ง เสด็จยังเพิ่มความยุ่งยากให้มากขึ้นโดยการนำชาวญวนให้อพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งในกัมพูชาเพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังนั้นเมื่อกัมพูชาและเวียคนามได้รับเอกราช บรรดาปัญหาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาตลอดระยะเวลาของการเป็นอาณานิคมจึงแสดงให้เห็นปรากฏออกมาในรูปของการกระทบกระทั่งตามบริเวณชายแดน ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างรัฐบาลกัมพูชากับเวียคนามนั้น นอกจากจะไม่เอื้ออำนวยให้มีการเจรจาทางแก้ปัญหาขอชดเชงให้ลุกลงไปด้วยดีแล้ว ยังได้เพิ่มปัญหาและความไม่พอใจ ไม่ไว้วางใจกันให้มากขึ้นไปอีก แต่สิ่งที่คาดไม่ถึงก็คือ การเปลี่ยนแปลงไปสู่รัฐสังคมนิยมของประเทศทั้งสองในปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) ก็ไม่อาจช่วยให้สามารถแก้ปัญหานี้ได้ และยังรับสืบทอดความขัดแย้งมาเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดนโยบายต่อกันอีกด้วย

เหตุผลและเหตุการณ์ทั้งหลายที่ปรากฏต่างก็ชี้ว่า นโยบายอาณานิคมของฝรั่ง เสด็จเป็นสาเหตุเบื้องต้นของกรณีพิพาทชายแดนกัมพูชา-เวียคนาม แต่ก็มีได้เป็นสาเหตุเพียงประการเดียว เพราะความขัดแย้งของสองชนชาตินี้มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติเพียงแต่ฝรั่ง เสด็จเข้าไปสร้างเงื่อนไขใหม่ที่ทำให้เห็นความขัดแย้งนั้นได้ชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น